

Шутько І.Ю.

магістрантка,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЮНАКІВ, СХИЛЬНИХ ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Проблеми, пов'язані з людськими цінностями, займають одне з провідних місць у дослідженні соціальної детермінації людської поведінки, її саморегуляції та прогнозуванні. Юнацький вік – один із переломних періодів життя людини. Однією із проблем віку є проблема суїцидальної поведінки, яка на сьогодні є однією з найважливіших у нашій країні. Саме у юнацькому віці відбуваються глибокі зміни в системі життєвих цінностей, пов'язані з відмовою від ілюзій, з'являються нові погляди, переконання, оцінки [2].

Більша вираженість зовнішніх або внутрішніх цінностей у юнаків пов'язана зі ступенем задоволення базових, первинних психологічних потреб особистості юнака. Їх задоволення веде до особистісного розвитку та психологічного здоров'я, до розвитку внутрішніх цінностей особистісного зростання. Слабке задоволення базових психологічних потреб веде до розвитку неспокою, проблем із психологічним здоров'ям, до більшої орієнтації на зовнішні цінності видимого благополуччя (матеріальне благополуччя, популярність, зовнішність).

Проблема самогубств та суїцидальної поведінки завжди знаходилася у полі уваги науковців. Причини, психологічна специфіка, шляхи попередження самогубства активно вивчалися вченими Р. З. Авакяном, І. А. Алієвою, І. О. Кириловою, М. І. Ковальовим, А. Г. Амбрумовою, Л. І. Постоваловою, А. Р. Ратіною, І. Паперно та ін. [1]. Проте наукових даних, що стосуються зв'язку ціннісної сфери та схильності до суїцидальної поведінки, на даний час недостатньо для здійснення ефективної психологічної допомоги особам, які її потребують. Тому важливим є

дослідити, чи поєднується орієнтація на зовнішні життєві цінності у юнацькому віці із схильністю до суїцидальної поведінки юнаків.

Для реалізації мети нашого дослідження перед нами постало завдання сформуванню репрезентативну експериментальну вибірку, яка б відповідала вимогам психологічного експерименту у визначеній сфері психологічного знання. Для формування експериментальної вибірки нами було використано методику визначення схильності до суїцидальної поведінки М. Горської та тест на виявлення суїцидального ризику «СР – 45» П. І. Юнацкевича. Для участі у попередньому опитуванні було залучено 116 осіб, віком від 17 до 24 років. Із них 78,4% (91 особа) жіночої статі і 21,6% (25 осіб) чоловічої статі. Оскільки нас цікавлять лише особи із високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки, до експериментальної вибірки увійшло 40 осіб із числа опитаних. Серед них 35,2% (32 із 91 особи) від жіночої частини та 32% (8 із 25) осіб від чоловічої частини загальної вибірки.

Варто зазначити, що особи, які склали експериментальну вибірку нашого дослідження, це не потенційні самогубці. Це юнаки, які мають лише комплекс особистісних рис, які підсилюють імовірність виникнення суїцидальних реакцій під дією психотравмуючих зовнішніх та внутрішніх факторів.

Для дослідження ціннісних орієнтацій юнаків, що увійшли до експериментальної вибірки, ми використали методику М. Рокіча «Ціннісні орієнтації» та методику «Діагностика індивідуальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. С. Бубнової.

За результатами якісного аналізу отриманих даних за методикою «Ціннісні орієнтації» Мілтона Рокіча доходимо висновку, що у респондентів за важливістю у їх житті домінують внутрішні цінності порівняно із зовнішніми. Перевага таких цінностей, як любов, здоров'я, щасливе сімейне життя, вихованість, життєрадісність, тверда воля більше орієнтують юнаків на значимість близьких та на розвиток внутрішнього особистісного світу.

Для аналізу домінуючих цінностей за методикою С. С. Бубнової та з метою групування, структурування і компактної візуалізації

отриманих даних використовуємо факторний аналіз (за допомогою програми SPSS). Факторний аналіз у нашому дослідженні ґрунтується на методі обертання варимакс з нормалізацією Кайзера (Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization).

Результати факторного аналізу представлені у Таблиці 1.

Таблиця 1

Rotated Component Matrix ^a					
	Component				
	1	2	3	4	5
Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	,812				
Високий соціальний статус і управління людьми	,778				
Визнання і повага людей, вплив на оточуючих		,756			
Пізнання нового у світі, природі, людині		-,739			
Кохання		,602			
Здоров'я			,695		
Допомога та милосердя до інших людей			,691		
Спілкування			-,659	,400	
Приємне проведення часу, відпочинок				,889	
Пошук і насолода прекрасним					-,888
Високий матеріальний добробут	,476				,499

Джерело: розробка автора

За результатами факторного аналізу виділяємо 5 факторів, які об'єднують 11 цінностей відповідно до методики. До першого фактору «Соціальна активність» увійшли такі цінності як «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві» та «високий соціальний статус і управління людьми». Другий фактор «Стосунки з оточуючими» об'єднав цінності «визнання і повага людей, вплив на оточуючих», «пізнання нового у світі, природі, людині» та «кохання». Третій фактор «Внутрішні цінності» включає цінність «здоров'я», «допомога та милосердя до інших людей» та «спілкування». Четвертий фактор «Задоволення потреб» складає лише одна цінність «приємне проведення часу, відпочинок». І останній, п'ятий фактор, «Матеріальні блага» містить цінності «пошук і насолода прекрасним» та «високий матеріальний добробут».

Щоб проаналізувати зв'язки між рівнем схильності до суїцидальної поведінки та запропонованими цінностями за методикою С. С. Бубнової, використовуємо лінійну кореляцію Пірсона (див. Додаток А). Виявляємо позитивний зв'язок схильності до суїцидальної поведінки лише із цінністю «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві». Не виявляємо кореляційного зв'язку схильності до суїцидальної поведінки із цінностями «високий матеріальний добробут», «пошук і насолода прекрасним», «пізнання нового у світі, природі, людині», «здоров'я», «спілкування», оскільки критичне значення коефіцієнту кореляції Пірсона при даній чисельності вибірки більше за отриманий коефіцієнт кореляції.

Таким чином, залежність між схильністю до суїцидальної поведінки та життєвими цінностями статистично не значима. Виняток склала цінність «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві». Тобто у юнаків незадоволення потреби соціальної активності на фоні загальної схильності до суїцидальної поведінки може спричинити виникнення суїцидальних тенденцій та прояви суїцидальної поведінки.

Щоб проаналізувати зв'язки між рівнем суїцидального ризику та запропонованими цінностями за методикою С. С. Бубнової, використовуємо лінійну кореляцію Пірсона (див. Додаток Б).

Не виявляємо кореляційного зв'язку схильності до суїцидальної поведінки із цінностями «високий матеріальний добробут», «пошук і насолода прекрасним», «допомога та милосердя до інших людей», «кохання», «пізнання нового у світі, природі, людині», «спілкування», «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві», «визнання і повага людей, вплив на оточуючих», оскільки критичне значення коефіцієнту кореляції Пірсона при даній чисельності вибірки більше за отриманий коефіцієнт кореляції. Таким чином, залежність між життєвими цінностями та суїцидальним ризиком статистично не значима.

Отже, у юнаків, схильних до суїцидальної поведінки, експериментально доведено орієнтацію лише на одну зовнішню життєву цінність – «соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві», яка має статистично значимий зв'язок із схильністю до суїцидальної поведінки.

Таким чином, ціннісні орієнтації у юнацькому віці не є одним із факторів суїцидальної поведінки та суїцидального ризику як психологічного явища. Ціннісні орієнтації впливають на стиль життя юнака, його поведінку, спосіб реагування на певні зовнішні та внутрішні подразники. Проте не впливають значною мірою на підвищення суїцидального ризику у психотравмуючих ситуаціях, не спричиняють виникнення суїцидальних тенденцій.

Отримані дані не є остаточними і будуть використані у подальшому вивченні даної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Прийменко В. М. Суїцидальна поведінка. Психологічний аналіз і профілактика (Методичні рекомендації для практичних психологів і соціальних педагогів) / В. М. Прийменко. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – 43 с.
2. Суїцидологія: теорія та практика / За ред. О. М. Морозова, А. Г. Чуприкова. – К. : Видавн. КІВС, 1998. – 190 с.
3. Цушко І. І., Рудомьоткіна О. А. Попередження суїцидальної поведінки дітей та підлітків (Методичні рекомендації для педагогів, практичних психологів, соціальних педагогів, батьків) / І. І. Цушко, О. А. Рудомьоткіна. – Київ: НМЦППСР МОН і АПН України, 2006. – 13 с.

Додаток А

Результати кореляційного аналізу за Пірсоном			
		Схильність до суїцидальної поведінки	Суїцидальний ризик
Приємне проведення часу, відпочинок	Pearson Correlation	-,041	-,349*
	Sig. (2-tailed)	,800	,027
	N	40	40
Високий матеріальний добробут	Pearson Correlation	,072	,075
	Sig. (2-tailed)	,659	,645
	N	40	40
Пошук і насолода прекрасним	Pearson Correlation	,033	,048
	Sig. (2-tailed)	,842	,768
	N	40	40
Допомога та милосердя до інших людей	Pearson Correlation	-,078	,108
	Sig. (2-tailed)	,632	,506
	N	40	40
Кохання	Pearson Correlation	-,046	,182
	Sig. (2-tailed)	,776	,261
	N	40	40
Пізнання нового у світі, природі, людині	Pearson Correlation	,197	,023
	Sig. (2-tailed)	,223	,887
	N	40	40
Здоров'я	Pearson Correlation	,105	-,119
	Sig. (2-tailed)	,520	,463
	N	40	40
Спілкування	Pearson Correlation	,257	,106
	Sig. (2-tailed)	,109	,516
	N	40	40
Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	Pearson Correlation	,420***	,060
	Sig. (2-tailed)	,007	,714
	N	40	40
Визнання і повага людей, вплив на оточуючих	Pearson Correlation	-,134	,068
	Sig. (2-tailed)	,409	,678
	N	40	40
Високий соціальний статус і управління людьми	Pearson Correlation	-,038	-,013
	Sig. (2-tailed)	,818	,939
	N	40	40